

"Не верујем више никоме"

Пише: Бранко Радун
субота, 10 јануар 2009 23:26

Ову реченицу – констатацију често чујемо у нашој околини, у последње време, све више и више. Стога нам нису потребна истраживања јавног мњења да бисмо схватили како у нашем друштву опада поверење у кључне институције. Који су узроци тог и тако наглог губљења вере у институције? Ерозија ауторитета у постмодерно доба је комплексна тема која би захтевала мултидисциплинарни приступ и једно шире и дубље разумевање овог светскоисторијског феномена.

Губитак вере у државу, традицију, обичаје феномен је модерног света који је у самом темељу феномена ниҳилизма који запљускује и потапа цео свет. Иако највише изражен на Западу ово је глобални феномен који доноси револуционарно нове и често несагледиве последице. Као један синхрони процес, како на Западу, тако и у другим цивилизацијама, старе институције (државе, традиције, па и породице) имају све мање ауторитета, нарочито међу младима. Урбанизација, другачији начин живота, већа мобилност доводе до промена у односима међу људима, али и до радикално другачијег односа према „старим институцијама“. Велики градови и индустријско друштво производе отуђеног и индивидуалистички настројеног човека који није склон поштовању традиције, нити израженом осећају за заједницу (рођачку и националну).

Осим овог, неко би рекао незауостављивог процеса прогреса ниҳилизма, постоје и оне снаге које се активно боре против остатака ауторитета у друштву. На удару левих и либералних група, као и медија су: религија, држава, нација и породица. Они агресивно воде своје крсташке ратове против старих и оронутих институција које и саме по себи, силом модерног живота, доживљавају слабљење и растакање. Њима се привиђа велика моћ ових институција или су свесни да нападају „вука на издисају“, али себи дају на значају. Синергијски ефекат процеса и пројекта слабљења вере у институције је рапидно смањење поверења у исте и води глобалном тријумфу ниҳилизма. Свако друштво је засновано на вери и поверењу (ма какво оно било и ма коликог интензитета) те стога нестанак овог „социјалног капитала“ води у потпуно растакање и вероватно глобалну диктатуру као „излаз из кризе поверења“. На тај начин, либерални покрети и анархистичке идеје заправо „дијалектички“ активно отварају пут новом глобалном ауторитаризму и тоталитаризму, биле тога свесне или не. Неко би рекао да су борци против институција и традиција заправо само „корисни идиоти“ озбиљнијим центрима моћи који имају амбицију да за, у озбиљној мери генерисану кризу, понуде „своје

решење“.

Континуитет неповерена у институције

Може се веберовски рећи да је српски однос према институцијама и даље онај рани харизматични. То значи следеће: да би људи имали поверења у неку институцију, морају имати поверења у људе који их воде. Наравно да свугде ниво ауторитета институције зависи од ауторитета људи који је воде, али у нашем случају је то израженије но на западу, где постоји јак бирократски однос који аутоматски поклања поверење некој „функцији“. На западу су врло рано, почетком миленијума, световни и духовни ауторитети добили тај „аутоматски ауторитет“, док је у нашем културном кругу остао на снази рани харизматски ауторитет, ауторитет који се мора потврдити и који се не добија у целини са функцијом. Затим су векови турске окупације створили анимозитет према властима, с' правом, јер су се оне или непријатељски или игнорантски односиле према народу.

Када је пре два века ослобађана Србија и стварана нова српска држава, било је потребно успоставити ауторитет на новим темељима. Препреке су, пре свега биле у оријенталном стилу власти политичке елите, а затим у западњачким институцијама које су Србију претварали у пандурску државу. Постојала је свест да лош оријентализам и лоше западњаштво представљају главне препреке у формирању српске државе од ауторитета, али не и довољно воље да се то савлада. На тај начин, Србија већ два века није у стању да се избори са лошом синтезом оријенталног и западног, то јест оног најгорег са истока (корупције, бахатости и суровости) са оним најгорим са запада (бирократизам, етатизам, доминација комерцијалних интереса). Тако је српска држава у непрекидној транзицији која је испрекидана ратовима и превратима. При томе, једна неаутентична елита, у великој мери отуђена од народа и традиције, копирајући туђе друштвене моделе не успева да се наметне као ауторитет. „Решење“ за тај суштински недостатак ауторитета се види у комбинацији ауторитарне власти и лажљивим обећањима бољег живота.

Проблем је што једна неспособна и неаутентична елита нема онај есенцијални ауторитет који други следе добровољно, па га надомештава сурогатима силе и обмане. Она сизифовски неуспешно покушава да клонира туђе институције на домаћем терену, не марећи много за другачије историјско искуство и културну посебност. Калемари српских институција одговорност за своје неуспехе често пројектују на „примитивни српски народ“ који није довољно зрео за њихове, најчешће неодговорне, експерименте. Код нас, с времена на време, једна фракција „модернизатора“ смени или, боље рећи,

"Не верујем више никоме"

Пише: Бранко Радун
субота, 10 јануар 2009 23:26

свргне друга и онда крећу „од нуле” у изградњи институција, што додатно слаби ауторитет истих. Стога је нормално што, са друге стране, народ одговара на све то неповерењем и анимозитетом према тој и таквој отуђеној и паразитској политичкој елити. Колатерална штета у том односу отуђења елите од народа и њеној побуни против сопствене традиције је поверење у институције система.

Када се на то генерално лоше и јадно стање српских институција које периодично преживљавају „револуционарне чистке” додају и историјски факти изгубљених ратова, тешких ломова и нових постмодерних облика окупације, онда и не чуди низак ниво поверења у институције. Лош „људски материјал” на челу институција који је шампион корумпираности и полтронства према Западу не може ни очекивати нарочито висок ниво поверења грађана. Штавише, за чуђење је како наш народ мирно подноси ову распродају не само наше привреде, већ и наше будућности, те толерише и растакање државе (Еулекс & статус Војводине), без иоле већих протеста и немира. Но, иако се на површини ништа драматично не дешава, у дубљим слојевима „колективне свести” осећају се драматичне промене, пре свега у паду поверења у институције система, али и у постојеће политичке лидере.

Српски нихилисти и таблоидна политика

Ове године смо преживели трауматично проглашење косовске независности које је нашу политичку елиту затекло неспремном или у горем случају у дефетизму и отвореној колаборацији са онима који нам одузимају део територије. Избори и постизборне „радње” протекле су у мутним играма, које су, очигледно, као у некој представи одигране по већ написаном сценарију, те смо добили владу какву смо добили. Но, неиспуњена велика обећања евродемагога, изневерена очекивања грађана, а уз то и нека непријатна изненађења (Косово, Војводина и финансијска криза) слабе ионако ниско поверење грађана. Отворени сукоби у влади око енергетског споразума који је Србији стратешки битан, али за то неке лобисте конкурентских компанија није брига, додатно је ослабило рејтинг постојеће владајуће коалиције. Кад се томе дода и слаб премијер који нема харизму, који се није успео наметнути ни влади, ни својим страначким колегама, а камоли „неком Динкићу”. Ако се формира влада, а да при томе буде очигледно да су, пре свега, у питању лични и страначки интереси, онда не можемо очекивати велико поверење ни у скупштину, ни у владу, дакле, нити у државне, али ни у политичке институције.

Други елемент у причи о губитку вере у институције јесу кампање против институција које воде одређени политички центри и медији. Пример тога је како рецимо Б92 и

Пешчаник негативно идеолошки третирају цркву и традицију. Ту се може говорити и о кампањи која има за циљ да смањи рејтинг и углед ове институције у нашем друштву. Они којима су пуна уста говора мржње често њему подлежу говорећи о цркви и традицији, против којих воде систематске, вишегодишње кампање. Поред тог свесног „антицрквеног агитпропа“, који, као да сврху свог постојања види у тој „борби“, постоји и сензационалистичко новинарство, које настоји да диже тираж преувеличавањем или извртањем „истина“. Кад се на то дода и незнање о специфичностима и начину функционисања ове хијерархијске институције, онда схватамо колико је домаћа медијска сфера у лошој ситуацији. Но, и поред свега, црква је институција која и даље ужива изузетно висок ниво поверења и популарности у Србији.

Различити медији су водили или се прикључивали кампањама против одређених институција из често различитих мотиве (политички, идеолошки, финансијске, раст тиража). Некада су преко медија различити лобији водили негативне кампање против институција, а неретко и са подршком из иностранства, а и унутрашњи сукоби у неким институцијама одвијају се преко медија, што све укупно води урушавању поверења. Као сада, на пример, што се у медијима води борба око војске. Што се саме војске тиче, она је реформама прилично ослабљена, те људи немају поверења да ће их војник који је служио у обданишту или старачком дому одбранити. Такође, војска је сада малобројнија и слабија него раније. Отворени медијски сукоб генерала и министра одбране, какав се не може срести у цивилизованом свету, срозава ионако низак рејтинг војске. Слични сукоби у влади доводе до пада њеног ауторитета у јавности. Генерално, пад поверења у институције је последица пада поверења у систем, у демократију. Људи више не схватају смисао демократије ако се она своди на партијска препуцавања и интересе.

Пред нашим очима се троше последњи остаци ауторитета политичара, медија, али што је вероватно важније, потрошиле су се готово све идеолошке приче. Потрошена је прича о демократији, о реформама, па и она о евроинтеграцијама. Пропале реформе и велика надолazeћа криза су обесмислиле причу о модернизацији и позитивним ефектима тржишног принципа. Тржиште је већ сада један од порушених идола (пост)модерног пантеона које је имало идеолошки ауторитет. Исто тако и мит о Европи као земљи „Дембелији“ копни, те слаби њена привлачна моћ, иако још делује у недостатку артикулисане алтернативе. Дубока криза вредности и неповерење у институције система су структурални проблеми који једно друштво могу да оштете горе од изгубљених ратова и економских криза. Колико је битно поверење у институције нарочито се показује битним у моментима криза и већих изазова. Тако ће, нажалост, тек наступајућа глобална финансијска и економска криза показати у огољеном виду у којој је мери наша влада системски неефикасна и колико робује старим идеолошким причама. А самим тим и колико је поверење грађана у владу и државу од виталне важности у тешким временима.